

3. Розроблення методу визначення якості растрових напівтонових зображень електронних копій документів : звіт про НДР (проміжний) тема 1.1, 1 / НДІ мікрографії ; наук. кер. І. М. Кривулькін, викон.: П. М. Єгоров [та ін.]. – Харків, 2013. – 105 с. – № ДР 0111U004344.

4. Розроблення методу визначення якості растрових напівтонових зображень електронних копій документів : звіт про НДР (заклучний) / НДІ мікрографії ; наук. кер. В. М. Приходько. – 0113U003274. – Харків, 2014. – 112 с.

5. Розроблення методів кодування та декодування цифрової інформації у вигляді бітових потоків для виготовлення мікрофільмів та відтворення з них копій : звіт про НДР (заклучний) / НДІ мікрографії ; наук. кер. Кривулькін І. М., викон.: В. І. Подорожний [та ін.]. – Харків, 2014. – 54 с. – № ДР 0113U003275.

Ірина Приймак

ДОКУМЕНТИ З ІСТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ РОСІЙСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ У ФОНДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИЧНОГО АРХІВУ УКРАЇНИ, м. КИЇВ

У середині ХІХ ст. значно активізувались суспільно-політичні та культурно-освітні процеси на теренах Правобережної України, яка після трьох поділів Речі Посполитої увійшла до складу Російської імперії. Саме в той час розпочалася робота щодо втілення в життя проекту розповсюдження мережі російських публічних бібліотек.

Значний масив джерел з історії становлення, розвитку та діяльності російських публічних бібліотек у Південно-Західному краї Російської імперії, зокрема такої бібліотеки в волинському губернському місті Житомирі, зберігається в Центральному державному історичному архіві, м. Київ (далі – ЦДІАК України). Основним фондом ЦДІАК України, де вміщено важливі для нашого наукового пошуку матеріали, є фонд № 442 «Канцелярія Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора». У ньому зберігаються як щорічні звіти губернатора про стан справ у підлеглий йому губернії, так і щорічні звіти самої бібліотеки та інші документи, що стосуються культурно-просвітницької діяльності краю.

Серед перших було відкрито російські публічні бібліотеки краю у містах Києві, Житомирі та Кам'янець-Подільському відповідно до «Статуту Російських публічних бібліотек у містах Києві, Житомирі та Кам'янець-Подільському», затвердженого 5 липня 1865 р. міністром внутрішніх справ, статс-секретарем П. О. Валуєвим. Статут регламентував роботу публічних бібліотек, передбачав кошти на їх початкове облаштування й подальше утримання. На підставі §§ 14 та 16 Статуту було розроблено «Додаткові правила та умови для читання книг у Житомирській російській публічній бібліотеці» [1, арк. 16 г–17б зв.]. Цими двома установчими документами передбачалося утримання бібліотек – частково за державний кошт, а частково

за рахунок добровільних пожертв та внесків передплатників. Таким чином, упродовж перших трьох років своєї діяльності бібліотека отримувала державну субсидію в розмірі 3000 руб. щорічно [1, арк. 2; 2, арк. 16 г].

Варто зазначити, що пропозицію щодо створення мережі публічних бібліотек розглядали ще у 30-ті рр. XIX ст. Свідченням цього є лист міністра внутрішніх справ А. А. Закревського від 5 липня 1830 р. № 777 «О заведении в Губерниях публичных библиотек для чтения» до губернаторів, в якому він закликав їх до обговорення плану заснування бібліотек [3, арк. 2]. Ініціатором заснування бібліотек для широкого кола читачів був Президент Вільного економічного товариства, граф М. С. Мордвинов. Однак, незважаючи на підтримку високопосадовців, ідея графа М. С. Мордвинова не отримала поширення на місцях, адже для її втілення потрібні були як значні матеріальні ресурси, так і відповідний суспільний настрій.

Про ідею М. С. Мордвинова згадали і намагались втілити її у життя вже на початку 60-х рр. XIX ст., коли царський уряд почав реформування всіх сфер суспільного життя. Цим питанням перейнявся особисто генерал-губернатор Південно-Західного краю М. М. Анненков, який у своєму листі від 11 квітня 1864 р. до волинського губернатора М. І. Черткова висловив думку про необхідність створення на Волині публічної бібліотеки з метою підтримання та розвитку серед населення освіченості [4, с. 5]. Зовсім скоро вдалось віднайти приміщення для бібліотеки, а небайдуже населення м. Житомира відгукнулось на заклики про допомогу в облаштуванні та наповненні фонду бібліотеки. Пожертви на відкриття бібліотеки надходили грошима, книгами, газетами, журналами, географічними картами, атласами тощо. М. І. Чертков подарував бібліотеці навіть колекцію з 48 гірських порід та мінералів, які в майбутньому лягли в основу Волинського краєзнавчого музею.

Поступово бібліотека поповнювала свій книжковий фонд та покращувала матеріально-технічне забезпечення. Так, у бібліотеці було зібрано найновіші твори тогочасних майстрів слова. Серед творів художньої літератури переважали праці Л. Толстого, В. Соловйова, І. Гончарова, І. Тургенєва, А. Чехова, Ф. Достоєвського, М. Горького та інших. Також були представлені і російськомовні переклади творів класиків світової літератури – Г. Сенкевича, Е. Золя, Ж. Верна, Т. Майн-Ріда, О. Дюма, В. Гюго, Г. Емара та ін.

Бібліотека передплачувала значну кількість періодичних видань, серед яких: «Вестник Европы», «Отечественные Записки», «Дело», «Русский Вестник», «Русская мысль», «Современник», «Луч», «Русское слово», «Исторический Вестник», «Странник», «Сборник иностранных романов», «Киевская Старина» тощо. Окрім літературно-політичних видань, у бібліотеці також були журнали з цивільного та карного права, серед них – «Журнал Министерства Юстиции», періодика на релігійну тематику – «Богословский Вестник», «Мир Божий», «Вера и Церковь» [5, арк. 17–18 зв.], а також

журнали для окремих категорій читачів, зокрема, «Женский Вестник». Причому деякі з видань, наприклад, «Журнал Министерства Народного Просвещения», «Киевские университетские известия», «Записки Киевского общества естествоиспытателей», «Записки Императорской Академии Наук» та інші бібліотека отримувала безкоштовно.

З року в рік ситуація з книжковим фондом у Житомирській російській публічній бібліотеці поліпшувалася. Станом на 1 січня 1888 р. фонд містив уже 4596 найменувань творів у 18893 томах. До того часу було складено каталог та описано всі книги, наявні в бібліотеці. За 1887 р. послугами бібліотеки скористались 24083 особи, задоволено 17802 запити [6, арк. 34–36].

Часи занепаду для бібліотеки настали на початку ХХ ст. Із одного з останніх звітів Розпорядчого Комітету бібліотеки видно, що в 1909 р. бібліотека передплачувала всього 10 журналів та 9 газет [7, арк. 103–104]. Для порівняння, у 1868 р. передплачувалось 29 журналів та 26 газет [8, арк. 22–23 зв.].

Наприкінці наведемо цитату із звіту за 1878 р., де стверджується, що «заснування в м. Житомирі в 1865 р. російської публічної бібліотеки ... мало величезне значення» [9, арк. 55 зв.]. І, дійсно, як могло таке велике місто, губерньський центр Волині – Житомир, існувати без публічної бібліотеки – осередку освіти (і самоосвіти) та культури? Як бачимо, фонди ЦДІАК України дають нам можливість долучитись до вивчення питання передумов створення публічної бібліотеки в м. Житомирі, основних етапів її розвитку та діяльності, а також результатів її функціонування в краї. Звіти губернатора, а також листування, статистична інформація з фонду № 442 ЦДІАК України допомагає не лише заповнити прогалини в історії вітчизняної бібліотечної справи, але й значно розширити знання про суспільно-політичну та культурно-освітню історію регіону.

Список використаних джерел та літератури

1. Дело по ходатайству Волынского Губернатора об освобождении Житомирской Публичной Библиотеки от платы за занимаемое ею помещение. 20 января 1885 – 28 июня 1900 г. // Центральный державный историчный архив України, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 442, оп. 538, спр. 24. арк. 16–18 а.

2. Дело об устройстве публичных библиотек в Юго-Западном крае. 20 февраля 1909 г. – 18 июля 1911 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 662, спр. 181, арк. 1–65.

3. Дело об учреждении в губернских городах Киеве, Житомире и Каменец-Подольском публичных библиотек. 11 августа 1830 г. – 21 мая 1835 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 1, спр. 629, арк. 1–33.

4. *Рудченко И. Я.* Десять лет Житомирской русской публичной библиотеки (1866–1876) / И. Я. Рудченко. – Житомир : Губернская тип., 1876. – 55 с.

5. Дело о Житомирской публичной библиотеке. 28 февраля 1904 г. – 6 октября 1905 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 657, спр. 57. арк. 1–22.

6. Отчёт Распорядительного Комитета о состоянии Житомирской русской публичной библиотеки за 1885, 1886, 1887 годы. 26 марта 1886 г. – 23 мая 1888 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 539, спр. 296, арк. 1–36 (арк. 1–9+брошура, 10+брошура, 33+брошура).

7. Отчёт Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1909 год. 13 января 1911 г. – 28 ноября 1911 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 664, спр. 16, арк. 94–106.

8. Дело из донесений разных мест и лиц о случившихся происшествиях. 1 апреля 1868 г. – 22 июня 1868 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 47, спр. 482, ч. 1, арк. 1–306.

9. Дело по представлению Волынского губернатора с копиями всеподданейшего отчёта о состоянии вверенной ему губернии за 1878 год. 7 августа 1879 г. // ЦДІАК України, ф. 442, оп. 532, спр. 181, арк. 54 зв.–55 зв.

Людмила Приходько

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО АРХІВОЗНАВСТВА

Упродовж останнього часу українське архівознавство переживає інтенсивну трансформацію. Відновлення державної незалежності України, розвиток на національному ґрунті сфер її суспільного й культурного життя відкрили широкі перспективи для системного реформування архівної галузі, надали потужний імпульс розробленню наукових і прикладних аспектів вітчизняної архівістики. Починаючи з середини 1990-х років ХХ ст., в українській архівній науці виразно намітилася її орієнтація у новій соціокультурній ситуації на з'ясування власних епістемологічних можливостей, істотне розширення простору «знань і пізнання». Свідчення тому – поява термінологічного словника (1998), енциклопедії з архівістики (2008), низки нормативних актів, нормативно-методичних документів, розлога мозаїка наукових статей, розвідок, збірників, монографій, дисертаційних досліджень. Динаміка тем і сюжетів студій зафіксувала перехід до нового концептуального трактування соціальної функції архівів у загальнолюдському бутті, формуванні національної свідомості та національної пам'яті, вивчення їх генезису, еволюції, видів у контексті поступу української й зарубіжної архівознавчої думки, осмислення на теоретико-методологічному і методичному рівнях актуальних проблем архівного будівництва, окреслення пріоритетних напрямів розбудови архівної справи на перспективу. Окремо слід відзначити формування інтелектуального простору наукової спадщини фундаторів і діячів української архівістики, замовчуваної або забороненої за часи тоталітаризму.

Втім, попри прориви та здобутки, дискурс в українському архівознавстві продукує коло проблемних питань, що визначають його предметне поле. Їх дослідження/пояснення неможливе без урахування